

Educatief programma voor basisscholen in de Grote of St. Bavokerk

Doelstelling

De doelstelling van het programma is het bieden van ondersteuning aan basisscholen van alle gezindten in het invullen van *kerndoel 38* voor het basisonderwijs: *'De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met verschillen in opvattingen van mensen.'*

Het programma laat kinderen in *twee fasen* kennismaken met een gebouw dat ontstaan is in de christelijke traditie, dat in die traditie een hoogtepunt van bouwkunst vormt, en dat in tal van aspecten van zijn bouw en interieur de gelegenheid biedt om op een speelse wijze met die traditie bekend te raken. De geschiedenis van het gebouw (bijvoorbeeld de overgang van het gebouw tijdens de reformatie van de katholieke naar de protestantse eredienst) biedt tevens een goed handvat om kinderen vertrouwd te maken met het feit dat verschillen in geestelijke stromingen en opvattingen van mensen van alle tijden zijn: het gebouw vertoont er de sporen van dat het verleden ook zulke

verschillen binnen de christelijke traditie kende.

Invulling van de doelstelling

Er worden twee modules aangeboden: één voor de jongere groepen van de basisschool (bij voorkeur groep 4 of 5) en één voor de oudere groepen (bij voorkeur groep 6 of 7). Zo krijgen kinderen de kans om de Bavo twee keer te bezoeken, de eerste keer (groep 4, 5) om het gebouw vooral te *ervaren*, de tweede keer (groep 6, 7) om daarbij aan de hand van het gebouw ook het één en ander over de christelijke traditie te *leren*.

Een module omvat een schoolochtend of -middag van ca. 2 uur en is als volgt opgebouwd:

1. Introductie, 15 minuten
2. Hoofdprogramma, 30 minuten
3. Pauze, limonade met een koekje, 15 minuten
4. Hoofdprogramma vervolg, 30 minuten
5. Afsluiting, 20 minuten

Programma voor de jongere groepen

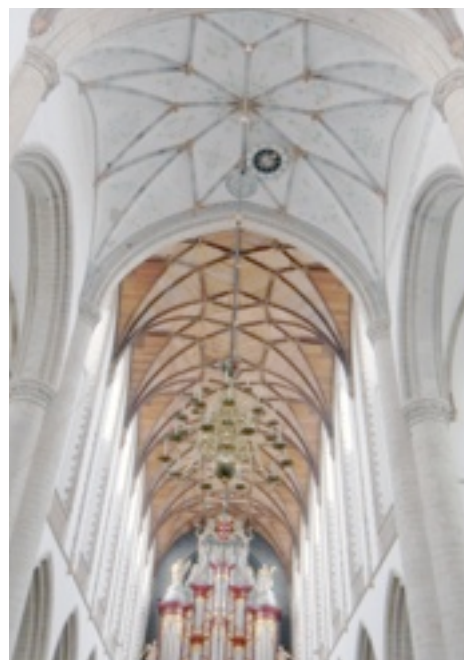
1. Introductie

Wie is hier al eens geweest? Wanneer, waarvoor? Wie komt hier voor het eerst? Als je voor het eerst hier bent: wat dacht je toen je hier binnenkwam?

Daarna iets doen, dat ongetwijfeld voor alle kinderen nieuw is: in het koor een minuut op je rug op de grond liggen, naar boven kijkend. Daarna aan de kinderen vragen: wat voelde je, wat dacht je daarbij, en daarover met hen in gesprek gaan.

Tot slot van de introductie kinderen ook laten ervaren wat geluid doet in dit gebouw: hoe een enkele (zang)stem de ruimte kan vullen met een echo van 7 seconden.

Bij deze introductie is er uiteraard ook gelegenheid voor de kinderen om vragen te stellen.

Suggesties voor toelichting

Toen mensen meer dan 500 jaar geleden deze kerk bouwden wisten ze precies wat ze wilden: hun kerk moest *zo hoog mogelijk* zijn, het hoogste gebouw van de stad, zodat de kerk een plaats was waar je als het ware vanaf de aarde de hemel inkijkt. Want ze geloofden: God is daarboven (nu zullen christenen eerder zeggen: God is om je heen). De kerk was een plaats waar je zo midden in de stad een stukje dichterbij God kon zijn en als het ware zo de hemel in kon kijken. De gewelven hebben stervormen; de 'knoppen' zijn daarin als sterren; samen beelden die ook de hemel uit.

Hun kerk moest ook *zo licht mogelijk* zijn en zo groot mogelijke ramen hebben, want licht verwijst naar God, licht komt van God. Dat licht moest zoveel mogelijk naar binnen kunnen komen in dit gebouw, en in de bezoekers van dit gebouw. Nog steeds zijn er mensen die zeggen: weet je wat ik het mooiste vind aan deze kerk? Het licht! Dat is iedere dag en elk uur van de dag weer anders.

Deze kerk was voor de mensen die hem bouwden de plaats om contact te maken met God: om hun leven met hem te verbinden. Maar voor hun gevoel was niet alleen hun eigen leven met God verbonden, maar heel het leven, heel de

door God geschapen wereld. Daarom vonden ze het mooi om in hun kerk ook veel dieren te hebben, want die horen ook bij God. Geen levende dieren, want dat was een beetje lastig in een kerk, maar wel stenen dieren, koperen dieren, houten dieren, dieren in de ramen, enz.

2. Hoofdprogramma: dierenspeurtocht

De groep kinderen wordt opgedeeld in zoveel kleinere groepen als er begeleiders zijn, inclusief de leerkracht(en): maximaal 6 kinderen per begeleider. De kinderen krijgen allemaal een plattegrond van de kerk en een pen en de opdracht om met hun begeleider een rondgang door de kerk te maken en daarbij zoveel mogelijk verschillende dieren te noteren op de plattegrond op de plaats waar ze die gevonden hebben. Laat de kinderen ter oriëntatie eerst een kruis zetten op de plaats waar ze staan als ze de plattegrond krijgen (bij voorkeur in het koor). Als ze dieren vaker tegenkomen, kunnen ze die turven. Voor deze speurtocht krijgen de kinderen 30 minuten de tijd.

3. Pauze

Met limonade en een koekje.

4. Hoofdprogramma vervolg: de dieren in de kerk waar een verhaal aan vastzit

Is de groep groter dan 15 kinderen, splits de groep dan op en werk met twee groepen die ieder aan één kant van de kerk beginnen (koor, schip) en halverwege wisselen. De meest geschikte plek in het schip om diersymbolen te bespreken is in het schip de preekstoel (met slang, schildpad, adelaar) en in het koor het koorhek, de pelikaanlezenaar en de koorbanken.

Begin met een korte, eenvoudige introductie over de symboolbetekenis van dieren. Dieren hebben soms eigenschappen die heel erg opvallen. Daar kunnen mensen vaak nog iets van leren. Bijvoorbeeld: de mier, vlijt; de krekkel, lekker luieren in het gras; de hond: trouw; de ezel: koppigheid.

De mensen die deze kerk bouwden zagen in dieren ook symbolen. Dieren leren mensen daarmee iets over zichzelf en de wereld. Maar ze geloofden ook: dieren zijn soms ook symbool van God. Ze kunnen je ook iets leren of vertellen over God. Ze herinneren je aan iets dat bij God past, of aan een verhaal uit de bijbel dat over God vertelt.

Tot slot van dit deel van het programma komen alle kinderen bijeen rond de kansel en is er een moment van 'kerkje spelen'. De rondleider klimt op de kansel, leest een paar verzen uit de bijbel (bij voorkeur uit Genesis 1, het scheppingsverhaal, een verhaal vol dieren en symbolen; de kinderen kunnen dat verhaal ondertussen ook rechts van de kansel in het scheppingsraam uitgebeeld zien) met desgewenst wat uitleg.

Dieren waar een verhaal aan zit

(en waar vermoedelijk gezien de beschikbare tijd en de interesse van de kinderen een keus uit gemaakt zal moeten worden):

De slang in de leuning van de preekstoel = het kwaad dat wegvlucht voor het woord van God. Het kwaad vlucht waar de waarheid gesproken wordt en waar het goede gezegd en gedaan wordt.

De salamander is symbool voor zuiverheid, reinheid rechtvaardig. Men geloofde dat een salamander levend door het vuur kon gaan en er uit kon komen (een salamander is eigenlijk een klein draakje, en draken kunnen ook tegen vuur, die kunnen vuur spuwen).

Vogels, druiven, etc. alle dingen op de leuning beelden samen wat het woord van God met mensen doet als dat woord de wereld ingaat; als mensen het horen en aannemen: het maakt blij, tilt je op en doet je zingen (vogels), het verzadigt je en voedt je (druiven; denk ook aan het avondmaal); het verdrijft het kwaad uit je leven (slang) en maakt je zuiver en rechtvaardig (salamander).

De slang in de voet van het doopvont = het kwaad dat wegvlucht voor het teken van de doop. Doop is in de christelijke kerk een teken van bij God horen, kind van God zijn. Daardoor verliest het kwaad zijn macht over je.

De slang in de lezenaar die in zijn eigen staart bijt (in de lezenaar op de tafel): dat is een ander symbool, namelijk symbool van opnieuw geboren worden en van eeuwig leven; het einde is ook weer een nieuw begin. Dood wordt begin van leven.

De schildpad bij de trap van de preekstoel: symbool van geduld, bescheidenheid en vasthoudendheid. Luisteren naar een preek vraagt geduld! De schildpad is traag maar ook sterk, hij zet door en houdt vol tot hij zijn doel bereikt heeft.

De adelaar in de voet van de preekstoel: De adelaar is een symbool voor God: hij vliegt onder zijn jongen en vangt ze op als ze bij het leren vliegen bijna vallen. Het woord van God tilt mensen op naar een beter leven.

De pelikaan op de lezenaar in het koor: De pelikaan is symbool voor Jezus: als het nodig is voedt zij haar kinderen met haar eigen bloed. Zo heeft Jezus zijn leven gegeven voor zijn vrienden. Sommigen zeggen: maar is dit toch niet meer een adelaar dan een pelikaan (kijk naar zijn bek en zijn poten; die horen bij een roofvogel, niet bij een zwemvogel)? Misschien ook. Misschien heeft de maker niet precies geweten hoe een pelikaan eruit zag. Misschien heeft hij tegelijk ook een adelaar willen uitbeelden. Zeker is: het *gebaar* is het gebaar dat volgens de traditie bij de pelikaan hoort: het pikken van de borst.

Vleermuizen: Vleermuizen (echte!) kun je overal in de kerk tegenkomen. Ze leven op de zolders en de jonkies kun je 's avonds in de kerk zien vliegen. Soms hangen ze slapend aan een pilaar of aan de muur. Maar in ieder geval kun je hun poep en plas vinden: als je 'hagelslag' ziet liggen... niet opeten! Vleermuizenplas zie je als donkere vlekjes in de grijze stenen. Vaak kun je die vinden onder het orgel.

De aapjes in de koorbanken: apen zijn grappenmakers. Zij laten zien: Je mag ook grapjes met God maken, hij is niet alleen maar hoog en streng, maar ook heel dicht bij het gewone leven van mensen. De houtsnijders van de koorbanken maakten zelf ook graag grapjes: ze sneden mensen met gekke bekken. Voor die houtsnijders was geloven in God niet iets dat het leven moeilijk of zwaar maakt, maar fijn en leuk. Humor is een ook een geschenk van God: vergeet nooit te lachen in het leven!

De leeuw op het orgel en op diverse kerkbanken. De kerk zit vol met leeuwen omdat de leeuw het dier is, dat ook in het wapen van Holland zit, als symbool van kracht. Maar de leeuw is niet alleen maar sterk, maar ook de koning van het dierenrijk. Hij is ook symbool van rechtvaardigheid en eerlijkheid. Hij wil niet alleen maar de baas spelen, maar zorgen dat alle dieren goed kunnen leven (denk aan Disney's 'The Lion King'). Daarom is in de kerk de leeuw tegelijk ook symbool voor Jezus, die uit naam van God opkomt voor de zwakke en de arme mensen. Dat vonden de mensen wel mooi, dat het dier in het wapen van hun land ook het dier was dat aan Gods rechtvaardigheid deed denken. Daarom hadden ze graag leeuwen in hun kerk.

De hond is afgebeeld op de kop van de pilaar bij de hondenslayerskapel. Vroeger liepen ook veel honden de kerk in en uit. Soms werd dat te gek. Daarom was er iemand aangesteld om die honden de kerk uit te jagen. Maar de hond is ook symbool van trouw. Zo staat hij afgebeeld in het koorhek. Daar vertelt hij: God is de mensen trouw en vraagt ook van mensen dat zij trouw zijn aan elkaar. Wat is trouw? Wanneer ben je iemand trouw?

De vele dieren op het Noachraam kunnen aanleiding zijn kort het Noach-verhaal te vertellen: het verhaal van hoe een vloed de wereld overspoelde en hoe God in dat verhaal aan Noach vroeg om *ook van alle dieren* een paar mee te nemen in zijn ark. Dat verhaal vertelt daarmee: de dieren horen er ook bij voor God. Hij vraagt van mensen om goed met ze om te

gaan en goed te zorgen voor heel de schepping.

(Misschien vragen de kinderen ook naar die dieren die als een 'stokbrood' op de broodbank liggen. Bij goed kijken is zichtbaar dat het mensengezichten zijn. Het zijn fantasiefiguren, net als in de koorbanken: liggend, hurkende mensen met wie het niet goed gaat).

5. Afsluiting: kennismaking met het orgel

Dit programma-onderdeel vraagt om deelname van de organist, die iets vertelt over het Müller-orgel (een van de grootste ter wereld) en dat de kinderen ook laat horen. In de christelijke traditie geldt: geloven in God doe je samen en dat gaat het beste door samen te zingen voor God.

Vroeger, voor de tijd van de elektriciteit was het orgel het enige instrument dat groot en sterk genoeg was om een kerk vol met mensen te ondersteunen bij het samen zingen. Wil je dat ooit in het echt meemaken, dan kan dat in een kerstnachtviering: de viering waarin deze kerk vol zit met mensen die de geboorte van Jezus vieren. Maar misschien kunnen we ook nu wel iets samen zingen bij het orgel. Wat zingen de kinderen graag ...? Als de hele groep groter dan 15 personen is, wordt deze gesplitst. Als de ene helft naar boven gaat, kan de andere helft beneden luisteren, of nog een ander onderdeel in de kerk bekijken.

Programma voor de oudere groepen

1. Introductie

Gezamenlijke introductie in de Brouwerskapel met een flapoverbord: daarop een *tijldijn* 0-2011 met markeringsstrepen op 0, 500, 1000, 1500, 2000. Waarom begint de jaartelling bij het jaar 0? Geboorte van Christus. Wie weet wanneer het christendom in Nederland gekomen is? Wat schat je? Willibrord 690. Op de tijldijn zetten. En hoe oud schatten jullie dat deze kerk is? Gebouwd van 1370 (koor) tot 1520 (toren). Zet een *balkje* op de tijldijn.

Wie heeft er wel eens gehoord van het verschil tussen katholiek en protestant? Het in twee delen uiteenvallen van de christelijke traditie. Wanneer? Luther 1517. Haarlemse Noon 1578. Wat voor kerk is dit nu? Protestant. Wat was het eerst? Katholiek. In welke traditie past het gebouw? En in welke het meubilair?

2. De ontdekkingsstocht van de antiquairs: hoe oud is dit meubel?

De grote tijldijn is gezamenlijk gemaakt. Die tijldijn gaan de kinderen nu zelf verder invullen. De groep kinderen wordt opgedeeld in zoveel kleinere groepen als

er begeleiders zijn, inclusief de leerkracht(en). Alle kinderen krijgen een papier met een tijldijn 1370-2012 en pen en de opdracht om met hun begeleider (maximaal 6 per groep) een rondgang door de kerk te maken en daarbij van zoveel mogelijk meubelstukken leeftijd en jaartal te schatten. Ze kunnen daarvoor gebruik maken van de beschikbare bezoekersfolder of door vragen aan de begeleiders de leeftijd van meubelstukken te weten te komen. Ze plaatsen die meubelstukken met jaartal op hun tijldijn. Daarvoor krijgen ze 30 minuten de tijd.

3. Pauze

Met limonade en een koekje

4. Hoofdprogramma: meubels in de kerk waar een verhaal aan vastzit

Bij het vertellen over de verschillende meubelstukken is de focus: wat betekenen ze, waarvoor waren ze bedoeld en hoe werden/worden ze gebruikt, wat vertellen ze over het geloof en het leven van de mensen die hier kwamen en komen om hun (christelijke) geloof met elkaar te delen?

Is de groep groter dan 15 kinderen, splits de groep dan op en werk met twee groepen die ieder aan één kant van de kerk beginnen (koor, schip) en halverwege wisselen.

Verzamel de groep die het *koor* gaat bekijken eerst in de viering, het midden van de kerk. Laat deze groep de vorm van het gebouw ontdekken (kruisvorm, kruis van Jezus) alvorens naar het koor te gaan. Laat deze groep ook ontdekken wat de hoofddelen van de kerk zijn (schip en koor) en wat ik elk van beide delen het voornaamste meubelstuk is (preekstoel en avondmaalstafel). Die twee meubelstukken samen staan voor de twee centrale elementen in de christelijke eredienst: woordverkondiging en tafelgemeenschap. Desgewenst kan ook aandacht gegeven worden aan doopvont en dooptuin (met doopboog).

Voor de groep die het *schip* en daarin de preekstoel gaat bekijken kan aanschouwelijk gemaakt worden, hoe die gebruikt wordt: de rondleider klimt de preekstoel op en laat van daaraf een fragment bijbel klinken, bij voorkeur (zoals in een preek) met een enkel woord van toelichting op wat dat fragment betekent.

Meubels met een verhaal

De kerk bestaat uit twee hoofddelen (kunnen de kinderen zelf bedenken welke?): het schip en het koor. Het schip heet zo omdat het de vorm van een schip heet: lang en recht. Het koor heet zo omdat dat de plaats is voor de koorzang. De banken die daar staan heten koorbanken (gemaakt in de katholieke tijd, 1512): daar werden zeven keer per dag, op de zeven gebedstijden (ook wel genoemd 'getijden') de gebeden voor God gezongen, staande. Dat was best vermoeiend, daarom hebben de koorbanken zitsteuntjes om bij het staan ook half te kunnen zitten. Die steuntjes heten 'misericordia'. Dat betekent medelijden. Ze zijn gemaakt uit medelijden met de mensen die zo lang moesten staan.

De preekstoel is het centrale meubel in het schip van de kerk. Het oudst bewaard gebleven deel daarvan is het bovenste deel, een bekroning in Gotische stijl van ca. 1490 (delen daarvan stammen mogelijk al uit 1434). In 1584 werd die bekroning uitgebreid met een klankbord met de tekst: 'Goods woort blijft inder ewicheyt'. Het onderste deel, de zogenaamde kuip, is van nog 100 jaar later, 1679.

Dit enorme meubel dat het hele schip overheerst laat zien wat de ene hoofdzaak is in de christelijke godsdienst: het *doorvertellen* van de verhalen in de bijbel en het *doorvertalen* van de verhalen naar vandaag. Hoe leefden mensen vroeger met God en met elkaar. En hoe zouden wij nu met God en met elkaar moeten leven? In iedere kerkdienst is er een moment waarin iemand op de preekstoel klimt voor een *preek*: een verhaal of een uiteenzetting over hoe mensen leven met God. In deze kerk duurt een preek ongeveer 20 minuten.

De gewoonte om in een kerkdienst een preek te houden vind je ook in het Jodendom. Ook in een Joodse synagoge vindt je een preekstoel. Christenen hebben de gewoonte om te preken van de Joden overgenomen. Jezus preekte ook in de synagoge. En de gewoonte om te preken vind je ook in de Islam in het vrijdaggebed.

De centrale plaats van de preekstoel in het schip geeft aan: er is een belangrijk verhaal dat doorverteld moet worden, van generatie op generatie. Daarnaast verwijzen ook de woorden bovenop de kansel (laat die door de kinderen zelf ontdekken): Gods woord blijft tot in eeuwigheid; dat is van blijvend belang voor iedere generatie opnieuw.

Preekstoelen zijn bijna altijd hoog: dan kun je de spreker goed zien. En ze hebben vaak een soort 'dak' boven zich, zoals ook deze preekstoel dat heeft. Zo'n dak heet klankbord. Waarom zou dat zo heten? Het geluid kaast daartegen terug naar de mensen toe: de klassieke manier van geluidsversterking.

De avondmaalstafel is het centrale meubel in het koor van de kerk. De tafel zelf is een modern meubelstuk; het tekstbord daarachter is van het begin van de protestantse tijd, 1581. In kerken zul je bijna altijd een tafel aantreffen. Die verwijst naar een belangrijk moment in het leven van Jezus. Vlak voor zijn dood op het kruis hield hij een maaltijd met zijn leerlingen. Daar deelde hij brood en de wijn uit aan zijn leerlingen en zei hij bij het brood 'dit is mijn lichaam' en bij de wijn 'dit is mijn bloed' en ook 'doe dit tot mijn gedachtenis'. Pas later begrepen zijn leerlingen wat Jezus daarmee wilde zeggen, namelijk: zo deel ik mijzelf aan jullie uit en geef ik mijn leven voor jullie.

In een christelijke kerkdienst wordt brood en wijn op tafel gezet (in katholieke kerken iedere zondag, in protestantse kerken meestal eenmaal in de vier of zes weken) en dan verzamelen alle kerkgangers zich in een grote kring rond de tafel. Dan spreekt de voorganger een gebed uit waarin hij herinnert aan de maaltijd die Jezus hield met zijn leerlingen, en dan krijgen alle kerkgangers een stukje van het brood (en in protestantse kerken ook een slokje van de wijn). Dat is echt heel specifiek christelijk gebruik dat je zo niet bij Joden of Moslims vindt. Christenen vieren daarmee hun verbondenheid met Jezus en met elkaar. Ze zeggen daarbij: zoals Jezus zijn leven gedeeld heeft met ons en voor ons, zo moeten wij ons leven voortaan delen met elkaar en geven voor elkaar.

Er zit nog een belangrijke betekenis aan die tafel midden in de kerk voor christenen. Wie nodig je thuis aan tafel? Familie, vrienden. Wie is welkom aan deze tafel? In principe iedereen. De tafel is in de christelijke kerk daarom ook een symbool van de gelijkheid van alle mensen: er bestaan voor God geen hogere en lagere mensen. Hebben de christenen zich door de eeuwen heen altijd aan hun eigen principe gehouden op dit punt? (slavernij, standenmaatschappij?).

Kijk hier ook eens omhoog: daar zie je op de boog tussen de twee kolommen links van het avondmaalsbord acht engeltjes tegen een blauwe sterrenhemel zweven (een wandschildering van ca. 1480, dus uit de katholieke tijd waarin om deze plaats niet alleen een tafel maar ook nog een tabernakel oftewel heilige bewaarplaats voor het brood stond). De engeltjes maken reclame voor het brood van het avondmaal. Hun reclamelinten zeggen daarover: 'mijn vlees is het ware voedsel', 'zie het brood van de engelen', 'voedsel voor mensen onderweg', 'wie van dit brood eet, leeft in eeuwigheid'.

Het koorhek (1520) verwijst in zijn koperen versiering (druiven, wijn) naar de avondmaalstafel. Op het houten beschot aan de onderkant zijn een aantal komische figuren met de wapenschilden van Hollandse steden zichtbaar. Aan de uiteinden staan twee 'pilaarbijters' (Zuid-Nederlands voor al te vrome personen, die zich wel haast in de pilaren van de kerk vastgebeten lijken te hebben). Ook de twee honden, met bedelnap en puppie in de halsband, bedelende honden dus, waarschuwen tegen een teveel aan vroomheid en een tekort aan verantwoordelijkheidsbesef. Het hek lijkt te zeggen: als je hier doorheen gaat, ga je een hemelse sfeer binnen; maar vergeet ondertussen de aarde niet!

Het grote tekstbord aan het uiteinde van het koor is een goed voorbeeld van een heel ander soort meubelstuk, dat iets vertelt over de geschiedenis van het christendom en over de geschiedenis van dit gebouw. Het staat hier sinds ca. 1581, dat is 8 jaar na het beleg van Haarlem (1573) en 3 jaar na de overgang van deze kerk van de katholieke eredienst naar de protestantse eredienst (1578).

Oorspronkelijk stond dit gebouw vol met beelden van heiligen (= bijzondere, voorbeeldige gelovigen) en met schilderijen van God, Jezus en Maria (de moeder van Jezus). In katholieke kerken (de éne stroming in het christendom) vind je die nog steeds, maar in protestantse kerken niet. Daaruit zijn de beelden verwijderd omdat protestanten zeiden: God kun je niet uitbeelden en dat moet je daarom ook niet willen, want God is daarvoor te hoog. God afbeelden is oneerbiedig. Ook Jezus afbeelden deden ze liever niet; ook dat vonden ze oneerbiedig. En heiligen afbeelden vonden ze ook

geen goed idee: dat maakt maar dat mensen heiligen gaan aanbidden, zeiden ze. Maar je moet geen mensen aanbidden, maar God aanbidden.

(Hoe ligt dat in het Jodendom en in de Islam? Zie je op dit punt een overeenstemming tussen Islam en het protestantse christendom? Moslims hebben vaak bezwaren tegen beelden waarin Jezus aan het kruis hangt. In katholieke kerken kom je die wel tegen; in protestantse kerken niet; daar zie je altijd alleen maar de kale *vorm* van een kruis).

Wat kun je doen om een gebouw mooi te maken, als je daarvoor niet kunt werken met beelden of schilderen? De protestanten bedachten: dan kun je mooie versierde teksten ophangen. Dit gebouw hangt daarom vol met teksten. Uit welke tijd stammen die dus? (allemaal van na 1578).

(Wat is de islamitische oplossing voor dit probleem? Abstracte figuren als versiering).

Op de voorkant van het tekstbord staan teksten over het laatste avondmaal van Jezus met zijn leerlingen; op de achterkant staat in dichtvorm het verhaal van het beleg van Haarlem 1573 en de grote hongersnood die daarbij in de stadt heerste. Hoe passen de voorzijde van het bord en het meubelstuk dat daarvoor staat bij elkaar? En hoe passen voorkant en achterkant bij elkaar?

Doopvont en dooptuin

Het doopvont werd gemaakt in de dezelfde tijd als de preekstoel, rond 1679. In een doopvont gaat water. Bij de doop wordt iemand (een kind of een volwassene) overgoten met (of ondergedompeld in) water. Dat gebaar herinnert aan de doop van Jezus in de Jordaan. Dat was het eerste openbare optreden van Jezus; daar begon hij zijn 'loopbaan' als leraar mee. Doop betekent: nieuw begin, schoonwassen, nieuwe start. Dopen is in de christelijke kerk iets eenmaligs: het is het teken van opgenomen worden in de kerk, Jezus volgen, net als hij willen worden, en daarom begin met een nieuw maken. Christenen noemen gedoopt worden ook wel 'opnieuw geboren worden'. Dat is natuurlijk beeldspraak, maar niet zo'n vreemde. Wie kent de uitdrukking: ik voel me als herboren? Wanneer zeg je dat?

In protestantse kerken is de preekstoel het middelpunt; daaromheen gebeurt alles, ook het dopen. Daarom is er in protestantse kerken ook vaak een zogenaamde dooptuin. Vroeger stonden mensen in de kerk. Bij een doop wilden ze graag dichtbij staan om alles goed te kunnen zien. Maar dat kon nogal een gedrang geven. Daarom werd een dooptuin gemaakt: een afscheiding rondom de preekstoel om voldoende plaats te maken voor de doopouders en hun kind. De dooptuin is eigenlijk een soort dranghek dus, maar dan wel heel mooi gemaakt, en voorzien van een ereboog om nog eens extra te onderstrepen: bij de doop trek je een nieuw leven binnen.

De broodbank is het oudste meubelstuk in de kerk en dateert van ca. 1470, dus van de katholieke tijd. Het was de plaats waar brood aan de armen van Haarlem gegeven werd. De kerk speelde toen namelijk een belangrijke rol in de armenzorg. De sneden van het broodmes zijn nog zichtbaar. Aan de zijpanelen zie je links Jezus met de wereldbol in zijn hand en een arme familie; rechts Jezus die zijn wonden toont en iemand die brood uitdeelt. De afbeeldingen zeggen: geloof in Jezus en het helpen van de armen horen bij elkaar; het één kan niet zonder het ander.

Op de achterwand staan teksten uit de bijbel op rijm gezet. In één heel bekende tekst zegt Jezus: toen je de armen te eten gaf, gaf je mij te eten; toen je armen te drinken gaf, gaf je mij te drinken (Matteus 25). Zie maar de eerste twee regels op het vierde paneel van links: 'Ick sij hongereich gheweest / ghij hebt mij gespijst.'

Andere meubelstukken die desgewenst aandacht verdienen:

De drie scheepjes:

een boeier (1550), pinas en fregat. Een typisch Hollandse gewoonte: mensen brachten een model van hun middel van bestaan (visserschip, handelsschip) de kerk in, dikwijls als gave van dankbaarheid. Die gewoonte begon in de katholieke tijd en werd voortgezet in de protestantse tijd.

In Haarlem werd daar later het oorlogsschip aan toegevoegd dat de herinnering moest ophalen aan de slag bij Damiate tijdens de 5e kruistocht, Egypte 1217. Het schip is van ca. 1630. Dat is hoeveel jaar later?

In de reformatietijd waren christenen (katholieken en protestanten) met elkaar slaags geraakt. De protestanten hadden deze kerk gekregen, maar ze wilden wel graag dat alle Haarlemmers (ook katholieken) dit als hun eigen kerk konden ervaren. Dus wat deden ze? Ze grepen terug op het verleden waarin ze ooit nog eens samen tegen de moslims hadden gestreden. Waardoor worden mensen vrienden? Dikwijls doordat ze een gemeenschappelijke vijand hebben. Wat vind je daarvan? Zou je ook vrienden kunnen zijn zonder daarvoor een gemeenschappelijke vijand nodig te hebben? Die vraag zou een goede aanleiding kunnen zijn de aandacht te richten op ...

Het raam in het Noordertransept rondom het thema 'vrede en verdraagzaamheid' van Michel van Overbeeke (2008). De figuur heeft een mantel van bloemen (een knipoog naar Haarlem bloemenstad) en vijf hoofden, een verwijzing naar de vijf wereldgodsdiensten (welke zijn dat? Jodendom, Christendom, Islam, Hindoeïsme, Boeddhisme). Die kunnen heel goed samengaan, wil de kunstenaar daarmee zeggen. Wat vind je ervan dat er zo'n raam in deze kerk hangt?

De grafstenen in de vloer (1354 stuks) zullen ongetwijfeld ook de aandacht van de kinderen trekken en vragen oproepen. In de Islamitische traditie geldt het als heel oneerbiedig om over de graven van doden te lopen (geen zorg overigens, daar liggen nu geen menselijke resten meer onder).

In de christelijke traditie hadden mensen daar geen moeite mee en gold het juist als een eer om in de kerk begraven te worden. Die traditie is ontstaan in de eerste eeuwen van het christendom, waarin veel martelaren werden gedood om hun geloof. Op de plaats waar de martelaar begraven werd ontstond vaak een gedenkteken of een klein bidkapelletje. Mensen wilden graag bij die martelaar begraven worden om ooit – zo stelden zij zich voor – samen met hem weer op te staan.

In het begin van de 19e eeuw werd het begraven in kerken officieel afgeschaft en verboden. Men vond dat te onhygiënisch. Het laatste graf in de kerk is van Wethouder Van Liempt (1832).

In de looppaden in de kerk – liggen nu geen resten van mensen meer onder de stenen. Die zijn opgeruimd bij de restauratie in 1985.

De herenbanken:

Normale mensen stonden in een kerkdienst, maar voor belangrijke heren waren er zitplaatsen in de herenbanken. Kijk maar op de opschriften voor wie die gereserveerd waren.

5. Afsluiting: voortgezette kennismaking met het orgel

Dit programma-onderdeel vraagt om deelname van de organist, die iets vertelt over het Müller-orgel (een van de grootste ter wereld) en dat de kinderen ook laat horen. Bij deze leeftijdsgroep kan iets verteld worden over specifiek kerkmuzikale tradities (bijvoorbeeld over het gebruik van de psalmen; zie David als psalmdichter op het orgel), maar zal zeker ook weer het orgel moeten klinken. De kinderen krijgen een mini-orgelconcert bij het afscheid van de kerk!

